

TANZİMAT DÖNEMİ
VERGİ UYGULAMALARINDA KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER
ve 'VERGİ İHTİLALLERİ'

Coşkun ÇAKIR

ÖZET

Tanzimat Döneminde yapılan yeniliklerden birini de malî alanda yapılanlar oluşturur. Bu çerçevede en çok dikkat çeken ise vergi düzenlemeleridir. Ancak bu düzenlemelerin uygulamaya geçirilmesinde bazı güçlüklerle karşılaşmıştır. Bazen halk yeni uygulamalara rıza göstermemiş, bazen uygulayıcı memurların yanlış yaklaşımları söz konusu olmuş ve bazı yerlerde gösteriler yapılmış. Bu nümayişler belli bir süre sonra isyana dönüşmüş ve ancak askerî güç kullanılarak önlenebilmiştir. Bu çalışmada sözü edilen olaylar özetlenmiştir.

ABSTRACT

One of the main reforms is the fiscal one in the Tanzimat Period. In this framework, the most important one is tax regulations. However some challenges have been faced in theirs application. In this article, we will examine the obstacles arised from misapproche of officers and popular opposition.

I- Giriş

Tanzimat Fermanı'nda, önce can, ırz ve namusun korunması gereği ifade edildikten sonra mal emniyeti konusuna değinilmektedir. Daha sonra müslüman ve gayrimüslim bütün vatandaşların en çok şikayet ettikleri vergi meselesi üzerinde durulmaktadır. Buna göre vergilerin adil bir şekilde toplanması gerekir. Çünkü vergi olmaksızın devletin güvenliğini sağlamak bile güçleşir. Gerçi yed-i vahid belasından kurtulunmuştur ama, iltizam gibi oldukça zararlı bir usul devam etmektedir. Bu ise memleketin siyasî ve malî işlerini bir adamın ellerine bırakmak demektir. Öyleyse herkesten mal ve kudretine göre bir vergi alınmalı, fazla bir şey istenmemelidir.¹

Özetlenecek olursa, Gülhane Hattı'nda özellikle malî ıslahat çerçevesinde şu üç husus yer almıştır:

- 1-Vergilerde adaletin sağlanması,
- 2- İltizam usulünün lağvedilmesi,
- 3- Bir gider bütçesinin hazırlanması.

Tanzimat Fermanı'nın ilanından yaklaşık bir ay kadar sonra çıkarılan ve vilayetlere gönderilen ikinci bir ferman² içinde malî meseleler şöyle sıralanmıştır:

1- Örfî vergilerin kaldırılması ve yerine herkesin mal, arazi, hayvan miktarı ile elde ettiği gelirleri yazılarak servetleri oranında vergilerinin belirlenmesi,

¹ *Düstur*, 1. Tertip. Cilt 1, İstanbul 1289, s. 6. "...ta'yin-i virgü maddesi dahi çünkü bir devlet muhafaza-i memâlikiyiçün elbette asker ve leşkere ve sâir masârif-i mukteziyeye muhtaç olarak bu ise akçe ile idare olunacağına ve akçe dahi reb'anın virgüsüyle hâsıl olacağına binâen bunun dahi bir hüsn-i suretine bakılmak ehemmiyetli olup eğerci mukaddemlerde vâridat zannolunmuş olan yed-i vâhid beliyesinden lehü'l-hamd memâlik-i mahrûsamız bundan evvelce kurtulmuş ise de âlât-ı tahrîbiyyeden olub hiç bir vakitte semere-i nâfi'ası görülemeyen iltizâmat usûl-i muzırrası el-yevm câri olarak bu ise bir memleketin mesâlih-i siyâsiyye ve umûr-ı maliyyesini bir adamın yed-i ihtiyarına ve belki pençe-i cebr ü kahrına teslim demek olarak ol dahi eğer zaten bir eyice adam değilse heman kendü çıkarına bakub cemi'-i harekât ve sekenatı gadr u zulûmden ibaret olmasıyla ba'de-zin ahâlî-yi memâlikden her ferdin emlak ve kudretine göre bir virgü-yi münâsib ta'yin olunarak kimseden ziyade bir şey alınmaması..."

² Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.), *Tanzimat-ı Hayriye Defteri*, No: 1, Mukaddime Kısmı; *Takvim-i Vekayi*, Sayı: 187; Reşat Kaynar, *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, Ankara -1985, s. 185.

- 2- Aşarda iltizam usulünün kaldırılması,
- 3- Ağnam resminin tek kalemde birleştirilmesi,
- 4- Haraç ve cizyenin ıslah edilmesi

5- Aynî vergi usulünün kaldırılması, yine bu doğrultuda memurların maaş ve masraflarına karşılık olarak halktan alınan ve çeşitli isimler taşıyan vergilerin de kaldırılması.

Abdurrahman Vefik ünlü eseri *Tekâlif Kavâidi*'nde uzun uzadıya malumat verdikten sonra Tanzimat'ın maliye ile ilgili olarak ortaya koyduğu esasları kendi yorumunu da katarak on bir başlık altında toplamıştır.³ Özetlenerek aşağıda yer almış olan bu on bir madde daha çok vergi ağırlıklı bir muhtevaya sahiptir:

- 1- Her türlü gelir doğrudan devletın kasasına girecek ve her türlü gider de bu kasadan yapılacak,
- 2- Herkesin mal ve can emniyeti sağlanacak, müsadere yapılmayacak,
- 3- Örfî vergiler ve ihtisap resmi kaldırılacak, bunların yerine herkesin kudret ve servetine göre belirlenen bir 'vergi' alınacak,
- 4- Araziden almagelmekte olan şer'î vergilerin asıl anlamına uygun olarak ve memleketin her yerinde eşit olarak onda bir oranında alınması sağlanacak,
- 5- Mukâtaa ve benzeri uygulamalara konu olan arazinin üç yıllık hasılatı üçe bölünerek bedel belirlenip bu bedel yıldan yıla hazineden karşılanacak,
- 6- Memurlara maaş verilecek, bununla memurun ele güne muhtaç olması önlenecek ve bu amaçla toplanan avarız ve nüzul gibi vergiler kaldırılacak,

³ Abdurrahman Vefik, *Tekâlif Kavâidi*, II. Kısım, Dersaadet-1330, s. 48-50.

7- Bazı yerlerde vergi mükelleflerinin vergilerini aynî olarak, -kereste, kendir, kömür gibi- ödemesi usulü kaldırılacak ve o yerlerin mükellefleri de herkes gibi vergisini ödeyecek,

8- Bazı yerlerde vergi mükelleflerinin vergilerini bedenen çalışarak ödemesi, -derbentçi, köprücü gibi- usulü kaldırılacak, onlar da herkes gibi vergisini ödeyecek,

9- Zahire Nezareti lağvedilecek, devlet levazımını, ekmekçi esnafı da zahiresini kendileri satın alacak,

10- Cizye ıslah edilecek, baş üzerinden alınması kaldırılacak ve patrikhaneler vasıtasıyla 'ancemaatin' tahsil edilecek,

11- Ağnam üzerinden alınan çeşitli vergiler tek kalemde toplanacak ve ilk uygulaması esas alınacak.

Yukarıda da görüldüğü gibi fermanlarda yer alan karar ve kritikler daha çok vergi politikasıyla ilgilidir. Kuşkusuz vergi dışında da, mesela bütçe gibi, bazı noktalara temas edilmiştir, ancak asıl yoğunlaşma vergi eksenlidir. Fermanlarda yer alan hususların gerçekleştirilmesi ciddi bir malî politika değişikliğini de beraberinde getirmiştir. Öncelikle gelir-gider düzeninde değişiklikler yapılmış ve ilk iş olarak iltizam usulü kaldırılarak muhassıllık uygulamasına geçilmiştir. Bu ve benzer uygulama değişikliklerini gerçekleştirirken hukukî alt yapının hazırlanmasına öncelik verilmiş ve çok sayıda kanun ve nizam çıkarılmıştır. Yine bu politika değişikliğinin bir gereği olarak alınan kararları hayata geçirecek yapıların oluşturulabilmesi için yeni kurumlara ihtiyaç duyulmuş ve bürokratik düzenlemeler yapılmıştır. Dönemin ağırlıklı malî meselelerinden olan borçlanma politikası zaman içerisinde yeni malî politikanın değişen yanına belki de en iyi örneği teşkil etmiştir. Bu politikanın bir aracı olan para ve banka uygulamaları değişen maliye politikasının bir başka ayağını oluşturmuştur.⁴

⁴ Coşkun Çakır, *Bir Malî İslahat Hareketi Olarak Tanzimat ve Tanzimat Dönemi Maliye Politikalarının Tahlil ve Tenkidi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul-1998, s. 50 vd.

II- Örfî Verginin Kaldırılması ve Ancemaatin Vergi Uygulaması

Osmanlı vergi sisteminde, Tanzimat ile birlikte gerçekleştirilen en önemli yenilik, yıllardan beridir devam edegelen 'örfî vergiler' yerine, 'ancemaatin vergi' diye adlandırılan tek bir verginin getirilmesi olmuştur. Ancemaatin vergi şöyle uygulanmıştır: Anadolu ve Rumeli'de bulunan her bir kazanın örfî vergi olarak çeşitli isimlerle bir senede vermekte oldukları tutar tespit edilmiş, hesaplanan tutardan bazı indirimler yapıldıktan sonra, bulunan miktar tek bir vergi olarak ilgili kaza ahalisinden 'lazım gelenler' vasıtasıyla tahsil edilmiştir. Dolayısıyla mültezimler bu işe karıştırılmamıştır.⁵

Her ne kadar Abdülmecid zamanında gerçekleştirilmiş de olsalar, aslında vergi reformları II. Mahmut zamanında düşünülmüştür. 24 Ocak 1840/19 Zilkade 1255'te gerçekleştirilen bu reform paketine göre; kazaların bazı aynî yükümlülükleri, bazı yörelerin angarya özelliğindeki mükellefiyetleri, ispenç ve ihtisap uygulamalarına son verilmiştir. Ancak ispenç ve ihtisap vergisinin kaldırılması kararı gerçekleşmemiş, bu resimler hayatiyetlerini devam ettirmişlerdir.⁶

Bunların yerine ikame edilen bu yeni vergiye genel olarak 'ancemaatin vergi' denilmekle birlikte, bazı metinlerde yalnızca 'vergi' ve bazı nizamnamelerdeyse 'komşuca alınan vergiler' adı verilmiştir.⁷

Ancemaatin verginin tahriri (sayım) muhassıllar tarafından yapıldı. Muhassıllar, köylerden başlamak suretiyle, herkesin adını, unvanını, ne miktar emlak, arazi ve hayvanının olduğunu; mükellef tüccar veya esnaf ise ne kadar kazancının olduğunu tesbit eder ve yazarlardı.⁸

Ancemaatin verginin tahsili iltizama verilmedi. Her köyde veya mahallede muhtar ile imam ya da papazlar bu vergiyi tahsil ederler,

⁵ Süleyman Südi, *Defter-i Muktesit*, Cilt: 2, s. 2-3; *İhsaiyat-ı Maliye (İM)*, s. 22; Abdüllatif Şener, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, İstanbul-1990, s. 94-95; Stanford Shaw, "Tanzimattan Sonra Osmanlı Vergi Sistemi", (Çev. Ahmet Günlük), *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: 4, İstanbul-1985, s. 934 vd.

⁶ Ziya Kazıcı, *Osmanlılarda İhtisap Müessesesi (Ekonomik, Dini ve Sosyal Hayat)*, İstanbul-1987; s. 156-157; Shaw, agm., s. 935; Şener, age., s. 95.

⁷ A. Vefik, age., s. 160; Şener, age., 95-96.

⁸ İM., s. 23; Şener, age., s.101-102.

topladıkları parayı ve kaydını tuttıkları defterleri kazaya götürürler ve bu tutarlar vergilerinden düşülerek kaza defterlerine kaydedilirdi.⁹

Tanzimat'ın ilanından sonra Ferman'ın öngördüğü uygulamalarda sapmalar başgöstermiş, bu doğrultuda memleketin bir çok yerinden merkeze (devlet) şikayetler gelmeye başlamıştır. İşte bu noktadan hareketle bu uygulamaların yapılıp yapılmadığı, yapılıyorsa nasıl tatbik edildiğinin tespiti amacıyla Anadolu ve Rumeli'de işaret edilen uygulamaların denetimini yapmak üzere teftiş heyetleri (kurul) oluşturulmuştur.¹⁰

Tanzimat İdaresi'nin böyle bir karar almak durumunda kalmasının nedeni, emlak ve nüfus sayımını yapmak, vergi toplamak, memleket (Tanzimat) meclislerini tesis etmek, gittikleri yerlerdeki idarî işleri yoluna koymak vb. görevlerle sorumlu kılınmış muhassıl, müşir ve ferik gibi devlet (kamu) görevlilerinin adı geçen işleri yapmaktan zorlandıkları, muhalefetle karşılaştıkları görülmüştür. Oysa kendilerine, nasıl çalışacaklarına, hangi alan ve konularda neler yapacaklarına dair gerekli açıklamaları içeren talimatnameler verilmişti. Ancak bu kimseler ya bu emir ve talimatnameleri yeterince anlayamamış, ya yanlış anlamış, ya da doğru anlasa bile o yerin diğer yöneticileriyle aralarında yetki ve görev kullanımı noktasında bazı anlaşmazlıklar ortaya çıktığından görevlerini yerine getirememişlerdir. Bunun üzerine bir denetim gereği duyulmuş ve teftiş heyetleri oluşturulmuştur.¹¹

III- Yeni Vergi Uygulamalarına Tepkiler ve 'Vergi İhtilalleri'

Tanzimat ile birlikte başlatılan malî politika gereği, 'Dahil-i Tanzimat' olan yerlerde yeni vergiler ve bunların tahsili sırasında halkın bu uygulamalara karşı bir takım tepkilerinin olduğu görülmektedir. Aşağıda etraflıca anlatılacağı gibi bu tepkiler belgelerde 'vergi ihtilalleri' diye ifade edilmektedir. Bu hareketler bazı kimselerin vergi vermek istememesi ve bunu bahane ederek başkalarını da bu işin içine dahil edip adeta organize bir harekete başlamaları ve zaman zaman da döküp saçmaları, vurup yağmalamaları şeklinde gerçekleşmiştir.

⁹ A. Vefk, age., s.62; Şener, age., s. 101-102.

¹⁰ BOA., *İrade-Dahiliye (İD)*, No: 603.

¹¹ Aynı belge.

Bu hadiseler zahirde, yukarıda ifade edildiği gibi, bu karışıklıkları organize eden, başlatan bir takım kötü niyet sahibi insanların yaptıkları şeyler şeklinde görülmele birlikte; işin esasına inildiğinde, halkın da bu insanlara destek verdiği müşahede edilmektedir. Bunun altında yatan nedenleri, yeni kararların adalet ve isabetinden duyulan kaygıların ve alınan kararların uygulanmasında yöneticilerin ve uygulayıcıların yanlış politika, tutum ve davranışlarının teşkil ettiği sonucuna varılmaktadır.

Bu arada bu hadiselerden sorumlu tutularak sorgulanan ve yargılanan şahıslar çoğu zaman suçlu bulunmamaktadır. Dolayısıyla bir takım belgelerde bu hadiselerin gerçek nedenlerinin araştırılması teklif edilmekte, bunun sebepleri üzerinde durulmaktadır.¹²

Aşağıda bazı yerlerde Tanzimatla birlikte başlatılan yeni vergi uygulamalarının ya iyi anlaşılmasından ya da yeni uygulamalara rıza gösterilmemesinden dolayı çıkan hadiseler özetlenmektedir.

1- Burdur Kazası Olayları

Burdur'da herkesin gelirine göre 1.000 kuruşta 83 kuruş 30 para vergi (temettu vergisi) alınıyordu. Burdur kazası yerlilerinden bir kaç kişi (Hacı Mahmut Bey, Hacı Ahmet Bey, Raşit Bey, Hüseyin Bey, Emir Hacı Ahmedoğlu Ahmed Ağa, Kethüdaoğlu Ahmet Efendi), '1.000 kuruşa isabet eden vergi 25 kuruştur' diyerek ödemeleri gereken vergilerini ödememişler, bununla da kalmayarak ormandan kesilen odun ve keresteden alınan payı meclis üyeleri kendileri için alacaklar diyerek propaganda yapmış ve çevrelerine bir hayli adam toplamışlardır. Sonra da gerek vergi ile, gerekse odun ve kereste ile ilgili olarak 'emr-i âli ve ta'limât-ı seniyyeyi kıra'at ettirelüm' diyerek Zaptiye ve Muhassıl Konağı'na gitmeye karar vermişlerdir.¹³

¹² BOA., *İrade-Meclis-i Valâ (İMV)*, No: 268, Lef: 1 ve 2. "...işlerinden söz anları meclise celp ve etrafiyla istintak ve isticvab olunarak istidâları vergilerinin ağırlığından yahut vergiden hisseleri tadil üzere taksim olunmayub da mesela kimine tahammülüünden ziyade ve kimisine noksan tarh ve tevzi kılınmasından veyahut memleket vücuh ve müte'ayyinatın (?) birbirinden bir güne ve ta'addi görerek onun evzâından veya mugâyir-i kanun angarya hizmetlere sevkolunmalarından şikayet midir? buraları etrafiyla tedkik ve ber-vechi hakkaniyet icâbına göre muhakeme ve mevadd-ı istikâları kanûn-ı münîfe tevfiq kılınarak..."

¹³ BOA., İD., No: 1625, Lef: 1.

Meclis üyeleri bu gelişmelerden habersiz iken birileri onları bilgilendirmiş, onlar da hemen gerekli tedbirleri almak yoluna gitmişler; çünkü bu adamların gerçek amaçlarının talimatnameleri okutmak değil, karışıklık çıkarmak olduğunu anlamışlardır.¹⁴

Nümayişe iştirak edenler önceleri onlarla ifade edilecek kadar az iken, ilerleyen saatlerde sayıları 300-500 kişiye ulaşmıştır. Bazılarının eli silahlıydı. Önce zaptiye ve muhasıl konağını basmış ve bu binaları yağmalamışlardır. Bu esnada çok sayıda kişi ölmüş ve yaralanmıştır. Ağır şekilde yaralanan ve öldürülenler arasında meclis azası Sandık Emîni Hüseyin Efendi, esnaftan Faki Efendi ve Zaptiye yüzbaşısı Mahmut Bey, meclis azası El-Hac Ali Ağa ve metropolit vekili de bulunuyordu. Meclis azalarından Ali Bey, Mehmed Ağa ve Mustafa Efendi kaçarak kurtulmuş ve Antalya'ya gelerek olaylardan Salim Paşa'yı haberdar etmişlerdir.¹⁵

Olaylardan İstanbul'un haberdar olması neticesinde hemen Antalya zaptiye memurluğuna bir yazı gönderilerek duruma vaziyet edilmesi ve gerekenin yapılması istenmiştir. Bunun üzerine Yusuf Bey Konya Feriki Eyüb Sabri Paşa'dan asker istemiştir. Eyüb Sabri Paşa önce Konya'da yeterince asker olmadığını bildirmiş, ancak durumun nezaketine binaen bir miktar askerın sevkini gerçekleştirmek istemiş, fakat Beyşehir, Alanya ve Akşehir civarlarında da olayların zuhur etmesi üzerine bundan vazgeçilmiş, hatta Eyüb Sabri Paşa merkezden asker gerekliliğiyle ilgili talepte bulunmuştur. Konya'dan sevkedilecek süvari bölüğünün gönderilmesinden vazgeçilmesinin bir nedeni de buradan Burdur'a gitmenin çok vakit alacağı, oysa Antalya'nın daha yakın olduğu ve Antalya zaptiye memuru Mirliya (Tuğgeneral) Mehmed Salim Paşa'nın bu işi kotaracak biri olduğu düşüncesiyle Paşa'ya görev verilmiştir. Bu arada kendisine yazılı tenbihatta da bulunularak; suçluların yakalanması ve İstanbul'a nakledilmesi hatırlatılmıştır.¹⁶

¹⁴ Aynı belge.

¹⁵ Aynı belge.

¹⁶ BOA., İD., No: 1624, Lef: 2; İMV., No: 368, Lef: 2,3,4,5,6,7,8. "...asıl menşe-i fesad olan altı nefer eşhas mukaddemleri dahi halleri malîm takımdan olarak haklarında yeniden tedkikat ve tahkikâta hâcet olmadığından ve bu def'a sâ-i hareketleri vaki' olduğundan ve nasıl olsa bunlar orada bulundukça ara sıra fesad ve ihtilal eksik olmayacağından eşhas-ı merkûme ile madde-i fesadda medhali olan sair eşkıyanın vesîle-i münâsebe ve îmal-i letâyifi'l-hil ile tarafına celb olunarak Dersa'âdet'e irsali mümkün olabilir ise imrâr-ı vakit olunmaksızın icrâ-yı iktizâsıyla ibrâz-ı müessir rû'ये sa'y ve gayret ve eğer

Yine sevkedilen askerin kumandanı olan Mehmed Salim Paşa da Burdur'a varır varmaz olayların Karaağaç, Yalvaç ve sair civar kazalara sıçraması ihtimali olduğundan öncelikle asker talebinde bulunmuştur. Mehmed Salim Paşa Burdur halkı tarafından iyi karşılanmış ve kendisine teşekkür edilmiştir. Olayları yerinde incelemiş, sorumluları Isparta'ya sevk etmiştir. Bu arada Burdur'a Isparta'dan gizlice adam gönderilmiş ve halkın nabzı yoklanmaya çalışılmıştır.¹⁷

Isparta'ya getirilenlerin burada ilk sorgulamaları yapılmış, ifadeleri alınmıştır. Ayrıca Isparta meclis üyelerinin de ifadelerine başvurulmuştur. Gerekli ifadeler alındıktan sonra olayda birinci derece dahil olanlar Mehmed Salim Paşa tarafından Dersaadet'e sevkedilmişlerdir. Bunların bir kısmı suçlarını inkar, bir kısmı da itiraf etmişlerdir.¹⁸

Yakınları öldürülenler dilekçeyle suçluların cezalandırılması için başvuruda bulunmuşlar, mevzu Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'de görüşülerek suçları sabit olanların cezalandırılmaları karara bağlanmıştır.¹⁹ Burdur olayıyla ilgili olarak etraflı bir yargılama yapılmış, suçlular cezalandırılmış, kimisi sürgün, kimisi kürek cezasına çarptırılmış, yakalananların cezaları uygulamaya konulmuş, firardakilerin de aranmasına başlanmıştır.²⁰ Mahkeme ölenlerin varislerinin kısas taleplerini diyet olarak neticelendirmiştir.²¹

Burdur'da cereyan eden olaylar neticesinde tespiti yapılan suçluların isimleri ve suçları, bunlara verilen cezalar ve firarda olanları gösteren etraflı bir döküm EK-1'de yer almıştır. Ayrıca hadiselerin hacimli bir özetini ihtiva eden bir belgeye yeni harflere çevirisi yapılarak EK-2'de yer verilmiştir.

suhûtle merkuınların ahz ve celbleri kâbil olamayub mevcut maiyyeti olan zaptiye neferânıyla def'-i fesad kazıyye-i matlûbesi hâsıl olamaz ise ol-halde kuvve-i cebriyye irâesine muhtac olacağından me'mur-ı mümâ-ileyh ile asâkir-i mezkûrenin vürüduna intizar-ı birle me'mur-ı mümâ-ileyhe ita olan ta'timname mücebince hareket..."

¹⁷ BOA., İMV., No: 368, Lef: 10, 13, 18, 20, 21.

¹⁸ Aynı belge; Lef: 25, 26, 27, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40.

¹⁹ BOA., İMV., No: 540.

²⁰ BOA., İMV., No: 368, Lef: 47, 49, 50, 53, 54.

²¹ Aynı belge; Lef: 52.

2- Ayaş Kazası Olayları

Ankara Sancağı'na bağlı Ayaş kazasında vergi tevzii ve takririnden dolayı bazı tertipli aykırı hareketler görülmüştür. Bunlar belli bir süre sonra büyüyerek daha ciddi bir karışıklık (başkaldırı) haline dönüşmüştür. Merkez bu olaylardan haberdar olmuş ve bunun bertaraf edilmesi için bir kaç alay piyade göndermek yerine bir alay süvarinin aynı işi yapacağı noktasından hareketle bir süvari alayının gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak aynı tarihlerde Edirne ve civarında da vergiden doğan uygunsuz hareketler olmuş, oraya da süvari gönderilmiş, muhtemel olay beklentileri de olduğundan öncelikle süvari alayı gönderilmesi mümkün olmamıştır. Daha sonra merkezi Kütahya'da bulunan ve Bursa, Bilecik civarının nizamının sağlanmasında vazifeli bir alay süvari askeri (Asakir-i Hassa-i Şahane) gönderilmiş, başına da Ferik Tayyar Paşa getirilmiştir.²²

Tayyar Paşa emrindeki Asakir-i Hassa-i Şahane alayı ile Ayaş'a gelerek olaylara vaziyet etmiş, herkesi yerli yerine dağıtmıştır. Hemen suçluların, hadiseyi başlatanların isimlerinin tespiti yoluna gidilmiş, bununla ilgili olarak bir defter tutulmuştur. Ancak bu kimselerin hepsinin suçunun aynı olamayacağı noktasından hareketle bu suçular üç grupta tasnif edilerek ayrı ayrı listeleri hazırlanmıştır.²³ Bu kimseler şunlardır:

1. Grup: Bu gruptakiler asıl suçlulardır. Başka kaza ve köylerde gezerek zorla yem, yiyecek almışlar, Babialıye adam gönderecekleri beyarıyla halktan para toplamışlardır. Bunların bir kısmı hemen yakalanıp hapsolünmüş, kaçanların da aranmasına başlanmıştır. Bu gruptakilere verilen ceza bir kısmının Tersane-i Amire'de kürek cezası ve bir kısmının da başka yerlere sürgünü olmuştur.

2. Grup: Bu kısımdakiler, aldıkları birinci kısımdakilerden emirler doğrultusunda köy ve mahallerden adam toplayarak karışıklığı başlatmışlardır. Bunlara da pranga vurularak mahallerinde süfli işlerde kullanılma cezası verilmiştir.

²² BOA., İD., No: 1631.

²³ BOA., İMV., No: 362, Lef: 1, 7.

3. Grup: Bu kimseler ikinci kısımdakilere tabidir ve onların isteği doğrultusunda adam dövmüşler, ona buna sataşarak gözdağı vermişlerdir. Bunlara da değnek vurulması veya hapsedilmesi şeklinde bir ceza uygun görülmüştür.

Olaylar bastırıldıktan sonra sağlanan güven ortamı içinde vergiler tahsil edilmiş, bölgede bulunan aşiret ve Kürtlerden hırsızlık ve edepsizlik yapanlar da bertaraf edilmiş, halk buna müteşekkir olmuştur. Ancak daha sonra kendilerine sorularak bu hadiselerin neden kaynaklandığı araştırılmak, hadiseler tahlil edilmek istendiğinde bazı rivayetler şunu göstermiştir: Gerçekten Ayaş'ta alınan vergiler ağırdır ve halkın ödeme gücünü aşmaktadır. Özellikle yeni uygulamalarla bu miktar ve oran ziyadeleşmiştir. Bunun yeniden gözden geçirilmesi gayesiyle bu husus Ayaş kazasının bağlı olduğu Ankara Eyaleti müşiri İsmail Paşa'ya havale edilmiştir.²⁴

Bütün bu gelişmeler paşalara verilen talimatname ve kanunname hükümlerine uygun olarak gerçekleştirilmiş, defterleri ona göre tutulmuştur. Bu defterlerde suçluların isimlerini, muhakemesini ve cezalarını ihtiva eden bölümlere yer verilmiştir.²⁵

3- Yalvaç Kazası Olayları

Mehmed Salim Paşa Burdur'a gelince bir taraftan Burdur'daki olaylara vaziyet etmiş, diğer taraftan da bu olaylardan civar kazaların da etkilendiğini gözlemlemiştir. Hatta duyumlarından kaygıya kapılarak bu bölgeye yeni asker sevki talebinde bulunmuştu. Zira vergilerin toplanabilmesi ve bölgeye huzurun gelmesi için zor kullanmanın kaçınılmazlığına inanmıştı. Nitekim paşa haklı çıkmış ve çok geçmeden Yalvaç'da bazı olaylar zuhur etmeye başlamıştır.²⁶

Eğirdir ve Yalvaç kazalarının muhassıllığı birlikte düzenlenmişti, yani iki kazaya bir muhassıl bakıyordu. Muhassıl Eğirdir'de oturuyor ve Yalvaç'a da muhassıl vekili bakıyordu. Muhassıl vekili olarak, halkın da isteği dikkate alınarak, Sucullu karyesinden Hacı Mustafa Bey seçilmiş ve

²⁴ Aynı belge.

²⁵ BOA., İMV., No: 362, Lef: 2, 3.

²⁶ BOA., İMV., No: 362, Lef: 12.

yeni vekil hanesini de Yalvaç'a getirmişti. Hacı Mustafa Bey görevi olan sene-i sabıka vergisinden Yalvaç'a isabet eden payı toplamak için gereğini yapmak istediğinde itiraz edenler olmuş ve başı da Sucullu köylüleri çekmişti. Vergilerini vermeyenler bir araya gelerek kalabalık bir grup oluşturmak suretiyle müftü efendinin ve muhassıl vekilinin konağını basmışlar, ancak müftü ve muhassıl vekili bir şekilde kaçıp Eğirdir'e gitmeyi başarmışlardır.

Bilahare bu kimseler toplatılmış ve Eğirdir'e nakledilmiştir. Eğirdir'de muhakeme edilerek kendilerinden muhassıl vekilini istemediklerine dair mühürlü kağıt vermeleri istenmiş ve alınmıştır. Ancak olay burada bitmemiş, olayın elebaşları diğer köylere de adamlar göndermiş ve kendilerine iştirak etmelerini istemişler, bu amaçla Cin Alioğlu ve Tatar Osman isimli iki kişi seçilmiş ve civar köylere gönderilerek propaganda yapmaya başlamışlar, ancak bazı köyler bunlara karşı gelmiş, hatta kavga çıkmış ve Cin Alioğlu kurşunla vurulmuş, Tatar Osman ise bıçakla yaralanmıştır. Arkasından gerekli tedbirler alınarak olaylar yatıştırılmıştır. Muhassıl vekili Hacı Mustafa Bey başka bir yere vekil tayin edilmiş, müftü ise Eğirdir'de medresede muallimlik görevine getirilerek Yalvaç'a gönderilmemiştir. Yeni muhassıl vekili olarak Eğirdirli Hacı İbrahim Efendi tayin edilmiştir. Neticede olayları çıkaranlar amaçlarına ulaşmışlardır.²⁷

Burdur benzeri bir olayın Yalvaç'da zuhur ettiğini haber alan merkez, Antalya zaptiye memuruna bir yazı yazarak derhal bölgeye piyade ve süvari sevki yapması ve gerekli incelemeleri yaparak suçluların ifadelerini alıp merkeze bildirmesini istemiştir.²⁸

4- Denizli Kazası Olayları

Denizli kazasında vergi yüzünden bir takım uygunsuzluklar cereyan etmiştir. Bir grup kimse önce muhassıla hakaret etmişlerdir. Bunun üzerine zabtiye memuru kaymakam Hacı Mehmed Bey ve naibi Hulusi Efendi'nin ahaliye hakaretiyle olaylar çıkmıştır. Çıkan olayları yatıştırmak ve suçluları

²⁷ Aynı belge, Lef: 13, 14, 45.

²⁸ Aynı belge, Lef: 15.

tutuklayıp muhakeme etmek üzere iki tabur asker ve yetkililer Denizli'ye gelmiştir.²⁹

Yapılan incelemelerden sonra işin aslı açığa çıkmış ve görülmüştür ki olayların ve karışıklıkların asıl nedeni zaptiye kaymakamı, naib, müftü ve muhassılın başta vergi olmak üzere haksız uygulamaları olmuştur. Gönderilen iki tabur askerin amacı bu kimselerin Dersaadet'e götürülmesi ve yargılanmasını sağlamaktır. Fakat Denizli'ye gelindiğinde kaymakamın Muğla'ya, muhassılın Güzelcehisar'a, naib ve müftünün de görevliler gelmeden bir kaç gün önce bilinmeyen bir yere gittikleri görülmüştür. Gelen taburun burada kalması ve bölgedeki uygunsuzlukların giderilmesi için gerekeni yapması kararlaştırılmıştır.³⁰

5- Niş Bölgesi Olayları

Niş ve civarında yaşayanların büyük çoğunluğunun gayrimüslim olması itibariyle Tanzimat'ın bu bölgede uygulanması noktasında bazı özel fermanlarla uygulama başlatılmıştır. Buna göre iltizam ve angarya uygulamaları kaldırılmıştır. Herkesin kuruş hesabıyla %3 oranında vergi ödemesi ve bunun dışında memurların başka taleplerinin olmaması kararlaştırılmış ve bu yeni kararlar halk tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.³¹

Ancak alınan kararların uygulanması beklendiği kadar kolay olmamıştır. Evvela reayanın servetleri fazla yazıldığı için tepkiler başlamış, bunu daha evvel vergi vermeyen bazı grupların yeni kararlara itirazları izlemiştir. Hem müslümanlar, hem de hristiyanlar yeni düzenlemeden rahatsızlık duymaya başlamış ve önceleri şikayet şeklinde dillendirdikleri tepkilerini sonraları bir araya gelmek suretiyle nümayişlere çevirmişlerdir. Reayaya önderlik eden iki kişi Leskofçalı Nikola Çetkovik ve Nişli İstayon Marinkovik şikayetlerini beş madde altında toplamışlardır:³²

²⁹ Aynı belge, Lef: 16.

³⁰ Aynı belge, Lef: 45.

³¹ Halil İnalçık, "Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri", *Bellekten*, C. XXVII, Ankara-1964, s. 640-641.

³² İnalçık, a.g.m., s. 641-642.

i- İlan edilenin aksine vergi %3 solarak değil, %8 olarak toplanmak istenmektedir,

ii- Şarap ve rakıdan alınan verginin alınmasına padişahın affına rağmen devam edilmektedir,

iii- Zecriye resminin toplanmasına eskiden olduğu gibi devam edilmektedir,

iv- Memurlar görevlerini yerine getirirken bazı ahlaksızlıklar yapmaktadırlar,

v- Müslümanlar hristiyan kadınlarını müslüman olmaya zorlamaktadırlar.

Yetkililer yapılan şikayetleri değerlendirmiş, ilk üç madde ile ilgili gerekenin yapılacağını, ancak son iki maddenin yalan olduğunu açıklamışlardır. Fakat bu açıklamalar yeterli olmamış ve ilk karşı hareketler tahsildarlara vergilerin ödenmemesiyle başlamıştır. Niş kalesi etrafında ciddi bir kalabalık toplanmış, gruptan temsilciler seçilip yetkililerle görüşmeler yapılmış, ancak bir mutabakata varılamadığı gibi bir de bu kişiler tutuklanmıştır. Bu gelişmeler olayları daha da hızlandırmıştır. Köylüler kendilerine verilen mühlet bitmesine rağmen vergilerini ödememiş ve kale çevresinde bu sefer silahlı olarak toplanmaya başlamışlardır. Sonra önemli yolları keserek müslüman olanların üzerlerine yürümüşlerdir. Niş valisi Kosova tarafından getirilen Arnavut askerlerinin de yardımlarıyla olaylara vaziyet etmiştir. İsyancılara liderlik eden Kocabaşı Miliyo öldürülmüş ve olaylar yatıştırılmıştır.³³

Bu olayları bahane ederek Rusya Babıaliyi protesto etmiş ve Kont Nnesselrode'yi bölgede incelemeler yapmak üzere görevlendirmiştir. Fransa da Rusya'yı izleyerek bir nota çekmiş ve M. Blanqui isimli birini müfettiş sıfatıyla bölgeye göndermiştir. Bunları Avusturya prensi Metternich'in notası izlemiştir. Olayların durulmasından sonra devlet önce Ahmet Tevfik Bey'i bölgeye gönderip incelemeler yapmasını istemiştir. Arkasından meselenin milletlerarası bir krize yolaçması ihtimali üzerine hadiselerin

³³ İnalçık, agm., s. 642-643

ciddiyetle ele alınması amacıyla Arif Hikmet Beyefendi bölgeye müfettiş olarak gönderilmiştir. Onun açıklamalarına göre olaylar sırasında bir çok köyün yakıldığı ve çok sayıda kişinin hayatını kaybettiği görülmektedir. Ayrıca bir çok kimse de Sırbistan'a kaçmıştır. Arif Hikmet Beyefendi'nin raporları doğrultusunda bölgeye Yakup Paşa kumandasında asker sevki yapılmıştır. Halkı memnun edebilmek amacıyla padişah tarafından gönderilen 150 bin kuruş halka dağıtılmıştır.³⁴

6- Edirne, Marmara Adası, Vidin ve Tokat Olayları

Edirne'de ve Kırkkilise (Kırklareli)'de de benzer olaylar görülmüştür. Edirne'deki olayı Edirne'de mukim İngiliz konsolosu İstanbul'a bildirmiş ve mesele hemen Meclis-i Has'da görüşülerek, bir ferik kumandasında iki büyük süvari kıtası ve iki kıta da topçu ve ona yetecek kadar da top hazırlanması kararlaştırılmıştır. Hayvanların da, daha sonra yerlerine yenileri alınmak üzere, Tophane-i Amire'den alınması uygun bulunmuştur. Birliklere Serasker İzzet Paşa'nın nezaret edeceği uygun görülmüşse de, Gelibolu'da ikamet ettiğinden ve oradan Edirne'ye varışı çok vakit alacağından askerın kumandası Yakup Paşa'ya verilmiş, Yakup Paşa kumandasındaki birlikler hadiseleri kontrol altına almışlardır.³⁵

Marmara Adası reayasından bir kaç kişi İstanbul'a gelerek; vergilerinin ziyadeliğinden ve ödeme güçlerinin olmadığından, bazı vergilerin af ve tadil edilmesi gerektiğinden bahisle yetkililerin yasaklanmış vergileri tahsil ettikleri şikayetlerinde bulunmuşlardır. Bunun üzerine adanın muhassılı, metropolit ve papazı da çağırılarak mevzu Meclis-i Muhasebe-i Maliye'de müzakere edilmiş, ilgililer sorgulanmıştır. Yapılan incelemeler sonunda varılan karar; bu kimselerin çok makbul kimseler olmadıkları, ancak kaldırılmış vergilerin de tahsil edilmiş olduğu görülmüştür.³⁶

³⁴ İnalçık, agm., s. 644-645; Niş İsyanı ile ilgili farklı bilgiler için bkz. İnalçık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, İstanbul-1992, s. 28-32.

³⁵ BOA., İD., No: 1631.

³⁶ BOA., İMV., No: 439. "...husûs-ı mezbur Meclis-i Vâlâ-yı mezkurda münasib mütâlâa olunmuş olmasıyla mersumların bu def'alık te'diblerinden sarf-ı nazar kılınması ve rûsûmât-ı memnû'a-i mezkûre keyfiyetinin mahallinden isti'lamıyla alınmakta idüğü sahih olduğu halde men'i hususunun iş'âr olunması ve vergü-yi mezkûrün karar verildiği üzere tahsil-i zımında iktizâsının icrâsı nezâret-i müşârun-iley cânibine bildirilmesi..."

Vidin'de, kararlaştırılan miktardan fazla vergi alınması üzerine itirazlar olmuş, başka bazı gelişmeler de olduğundan Muhassıl Kamil Efendi'nin görevine son verilmiştir. Bu gelişmeleri Arif Hikmet Beyefendi'nin açıklamalarından öğreniyoruz. Vidin'de hem mevcut oranın dışında resim alınmış, hem de sebzededen öşür alınmıştır. Esasen bu husus Meclis-i Umumi'de görüşülmüş ve halkın temel ve zorunlu ihtiyacı olan sebzededen öşür alınmaması kararlaştırılmıştır.³⁷

Vidin'de bu tarihlerde başlayan ilk kıpırdanmalar daha sonra çıkacak olan büyük Vidin isyanlarının temellerini atmıştır. Tanzimat ile birlikte angarya kaldırılmış olmasına rağmen bunu uygulamak kolay olmamıştır. Toprak ağaları açılan yeni meclislere girmek suretiyle eski iktidarlarını devam ettirmişlerdir. Babıali bölgeye angaryanın kaldırıldığına dair yeniden ferman göndermiştir. 1841 sonlarında muhassıllık uygulamalarından vazgeçilmeye başlanması bu ağaların başlarına buyruk hareket etmelerine imkan tanımıştır. Nitekim 1850 mayısında binlerce Bulgar köylüsü ayaklanarak müslümanların mallarını talan ve canlarını da katletmişlerdir. Bu ilk isyan ancak temmuz sonlarına doğru bastırılabilmiştir. Ne var ki bölgede çözümü mümkün olmayan sorunlar sürekli gündemde kalmaya devam etmiştir.³⁸

Tokat'ta da vergi tahsili sırasında çıkan tartışmalar büyümüş ve muhassıl Hilmi Efendi öldürülmüştür. Suçluların bir kısmı yakalanmış, yakalananlar Dersaadet'e gönderilmiş, içlerinde asıl katillerin olduğu diğer bir kısmı firar etmiştir. Yakalananların bir kısmı sürgüne gönderilmiş, bir kısmına pranga cezası verilmiştir.³⁹

Burdur olayları olurken Konya'dan asker sevki yapılması kararlaştırılmışken son anda bundan vazgeçilmiştir. Zira Beyşehir, Alanya ve Akşehir'de de vergi yüzünden olaylar çıkmış ve askere ihtiyaç duyulmuştur.⁴⁰ Yine Burdur'dan etkilenerak Barla⁴¹ ve Güzelcehisar'da⁴² da kayda değer gelişmeler olmuştur. Balkan eyaletlerinden Bosna'da da yeni

³⁷ BOA., İMV., No: 390.

³⁸ İnalçık, age., s. 45-47.

³⁹ BOA., İMV., No: 299.

⁴⁰ BOA., İMV., No: 368, Lef: 7.

⁴¹ Aynı belge, Lef: 28.

⁴² Aynı belge, Lef: 19.

uygulamaların sonucu olarak 1849'da karışıklıklar doğmuş, suçlular Girid'e sürgün edilmiştir.⁴³

⁴³ İnalçık, "Bosna'da Tanzimat'ın Tatbikine Ait Vesikalar", *Tarih Vesikaları*, C. I, S. V, İstanbul-1942, s. 377-379.

EK-1*

**BURDUR'DA 1841 YILINDA VERGİ TAHSİLİ YÜZÜNDEN
ORTAYA ÇIKAN OLAYLARLA İLGİLİ OLARAK HAZIRLANAN
DEFTERE GÖRE SUÇLULARIN ADLARI, MAHALLELERİ, FİRARDA
OLANLAR, YAKALANANLAR VE ALDIKLARI CEZALAR**

Olayları Planlayan ve Başlatanlar

Sıra	Suçlunun Adı	Cezası
1-	Hacı Mahmud Bey	Üç Yıl Gelibolu'ya Sürgün (Kürek Cezası)
2-	Hacı Ahmed Bey	Bir Yıl Tekirdağ'a Sürgün (Kürek Cezası)
3-	Hüseyin Bey	Bir Yıl Tekirdağ'a Sürgün (Kürek Cezası)
4-	Ahmed Ağa	Bir Yıl Tekirdağ'a Sürgün (Kürek Cezası)
5-	Abdurrahman Efendi	Bir Yıl Tekirdağ'a Sürgün (Kürek Cezası)
6-	Raşid Bey	Berat

Olaylara İştirak Edenler

Sıra	Suçlunun İsmi	Cezası
<i>Hacı Ahmed Mahallesi</i>		
1-	Hacı Ebubekir Efendi	Antalya'ya Geçici Sürgün
2-	Kızıllırlı Halil Efendi	Medresesinde Zorunlu İkamet
3-	Çavdarlı Molla Osman	Firar
4-	Merzuk Efendi	Firar
5-	Ve Kaymı Osman	Firar
6-	Hacı Ahmedbeyoğlu Mehmed Bey	Mahbus
7-	Dülger Çil Hüseyin	Mahbus
8-	Katmercioğlu	Mahbus
9-	Rebgosnioğlu(?)	Mahbus

Yenice Mahallesi

10-	Çiftçibaşoğlu Salih	Firar
11-	Kör Osman	Firar
12-	Modol	Firar
13-	Ve Oğlu	Firar

* Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade-Meclis-i Vâlâ*, No: 368, Lef: 47, 53, 55.

14-	Ve Diğer Oğlu	Firar
15-	Karabekirkızının Oğlu Abdullah	Firar
16-	Kara İbrahim	Mahbus
17-	Kızahmedoğlu Mehmed	Firar
18-	Yörük Ahmed	Firar
19-	Mercan Arab	Mahbus
20-	Naib	Mahbus
21-	Dülger Halilustaoğlu Hüseyin	Mahbus
22-	Kahveciçırağı Kaşif	Mahbus
23-	Akman(?)	Mahbus
24-	Delikanlıoğlu Süleyman	Firar
25-	Kaltakoğlu Kocagöz	Firar
26-	Cozdakoğlu	Mahbus
27-	Girahtoğlu(?)	Firar
28-	Dikcili Ahmetoğlu	Firar
29-	Aşığın Ali	Firar
30-	Eşrefoğlu Mustafa	Mahbus
31-	Kör Gavas	Mahbus
32-	Abdullah Gavas	Mahbus
33-	Ağıllı Ömeroğlu Ömer	Firar
34-	Ve Karındaşı Osman	Firar
35-	Seran(?)	Firar
36-	Endazeoğlu Ali	Firar
37-	Oklağıcıoğlu	Firar
38-	Abdurrahman Hademesi Mustafa	Firar
39-	Kaltakoğlu Hasan	Firar
40-	Salihoğlu Ömer	Firar
41-	Tellak Abdülbaki	Mahbus
42-	Münadi Karaoğlu	Mahbus
43-	Elmahlıoğlu Ali	Mahbus
44-	Gilikçioğlu Saraç Mustafa	Mahbus
45-	Ve Oğlu Halil	Mahbus
46-	Münadi Penbe Ali	Mahbus
47-	Debbağ Mustafa	Mahbus
48-	Köpekartıñoğlu(?) Kadir	Mahbus
49-	Askeriyeli İmam	Mahbus
50-	Kadioğlu Süleyman	Mahbus
51-	Saymanoğlu İsmail	Mahbus
52-	Kupalıoğlu(?) Halil	Mahbus

53-	Kuşçuoğlu Hacı Abdullah	Mahbus
54-	Velioğlu Hacimustafaoğlu İsmail	Mahbus
55-	Mutaf Köseoğlu Mustafa	Mahbus
56-	Sepetçioğlu Kocaali	Mahbus
57-	Kızahmedoğlu Süleyman	Firar
58-	Karındaşı Mustafa	Mahbus
59-	Diğer Karındaşı İbrahim	Mahbus
60-	Kaltakoğlu Ahmed	Mahbus
61-	Sıvazlıoğlu Osman	Mahbus
62-	Kocaağanın Mustafa	Mahbus
63-	Ekmekci Koca İri	Mahbus
64-	Çaputalıoğlu Ali	Mahbus
65-	Ağilli Makli(?)	Mahbus
66-	Balcıoğlu Abdurrahman	Mahbus
67-	Osman Gavas	Mahbus
68-	Musaoğlu Mustafa	Mahbus
69-	Seydioğlu Abdullah	Mahbus
70-	Kasaboğlu Mustafa	Mahbus
71-	İlyaslı Mehmed	Mahbus
72-	Hızıroğlu	Mahbus
73-	Halil Hocaoğlu Damadı	Mahbus
74-	Debbağ Satıroğlu	Mahbus
75-	Ceküroğlu(?) Süleyman	Belirsiz
76-	Kör Hasan	Firar
77-	Mermercioğlu Deli Osman	Firar
78-	Salasab(?)	Belirsiz
79-	Molla Osman	Belirsiz
80-	Hamza'nın Süleyman	Belirsiz
81-	Teccaloğlu Duvarcı Mustafa	Firar
82-	Aceli Süleyman	Mahbus
83-	Hacıibrahimoğlu Ahmed	Firar
84-	Köpekartıoğlu Hasan	Belirsiz
85-	Boturnakoğlu Ahmed	Belirsiz
86-	Bezci Hacıbiloğlu Ali	Mahbus
87-	Sağırhaliloğlu Ali	Belirsiz
88-	Velioğlu Abdullah'ın Oğlu Hafız	Mahbus
89-	Yarimağanın Hüseyin	Mahbus
90-	Kaşıkçıoğlu Ebubekir	Firar
91-	Koklaşhoğlu(?) Ali	Mahbus

92-	Hallaç Hacı Hüseyin	Mahbus
93-	Odabaşı Küçükali	Mahbus
94-	Dingiloğlu Ahmed	Mahbus
95-	Senirkentli Kör Veli'nin Hüseyin	Firar
96- Ahmed	Firar
97-	Topalsalihoglu	Mahbus
98-	Aşığın Hüseyin	Mahbus
99-	Dervişoğlu Hüseyin	Mahbus

Boduç(?) Mahallesi

100-	Muradoğlu Ali	Firar
101-	İsmail Damadı Hacı Muhabbet	Firar
102-	Hayriye Yüzbaşı İsmail Ağa	Mahbus

Divanbaba Mahallesi

103-	Belediyeci(?) Mustafa	Mahbus
104-	Asakirden Muharrem Deli Mehmed	Mahbus
105-	Köklüoğlu Mehmed	Mahbus
106-	Hacıahmedoğlu Deli Hasan	Mahbus
107-	Deli Mustafa	Firar
108-	Senirkentli Hekir(?)	Firar
109-	Leblebici Hacı Mehmed	Firar

Üçdibek Mahallesi

110-	Hallaç Ahmed	Mahbus
111-	Bayındırlı Deli Mehmed	Firar
112-	Evliya Hüseyin	Mahbus
113-	Oğlu Ali	Mahbus
114-	Debbağ Abdülbaki	Belirsiz

Şeyhsinan Mahallesi

115-	Kara Osman	Firar
116-	Kısaoğlu	Mahbus
117-	Deli Hasan	Mahbus
118-	Kabakulakoğlu Mehmed	Mahbus
119-	Ve Karındaşı Mustafa	Mahbus
120-	Berioğlu	Mahbus
121-	Curcuroğlu	Mahbus

Derslik Mahallesi

122-	Kara Süleymanoğlu Kara Ali	Firar
123-	Berberkızının Oğlu Ali	Mahbus

Hacı İbrahim Mahallesi

124-	Molla Alioğlu Hacı Ali	Mahbus
125-	Dıkızoğlu Hasan	Mahbus

Rumiyan Mahallesi

126-	Medoğlu Benayot	Mahbus
127-	Kardaşı Mardaroz	Mahbus
128-	Laşlak(?) Yani	Mahbus
129-	Sakızlıoğlu Yani	Firar
130-	İcevidoğlu Yani	Firar

EK-2*
VERGİ TAHSİLİ YÜZÜNDEN ORTAYA ÇIKAN
BURDUR KAZASI OLAYI

Ma'rûz-ı Çâker-i Çâr-ı vikeşleridirki

Burdur'da vergü maddesinden dolayı vücûh-ı ahâlıden Hacı Mahmud Bey ve biraderi Hacı Ahmed Bey ve Raşid Bey ve Hüseyin Bey ile Emir Hacıoğlu Ahmed Ağa ve Kethüdaoğlu Abdurrahman Efendi nâm kimesnelerin tahrik-i ifsad-ı ahâli ederek Tanzimat-ı Hayriye usûl-ı mehâsin-şümûlüne ve müesses buyurulan kavânîn-i Saltanat-ı Seniyye'ye muhalif harekâta olduklarından ve bâ-husus şer'an ve kânûnen mügâyir ve münâfi(?) olan kıtal-i nüfus maddelerini irtikab etmiş bulunduklarından ve eşhas-ı merkumunların sabıkda halleri dahi ma'lum ve meczum şırar-ı nasdan olduklarına binaen haklarında bek de tahkîk ve tetkîke hâcet kalmayub vesile-i münâsibe ve a'mal-ı letâyifü'l-hîl ile ma'lumü'l-eşhas kesanları ve bu harekât-ı nâ-berca müdhîli olan sair eşkıyaların ahz u girfet ile hâk-ı pây-ı hâcet-revâ-yı âsîfânelerine irsal kılınması hususuna mütedâir şeref-rîz-i sudûr buyurulan emirnâme-i sâmi-i inâyet-allâmeleri meâl-i celâdet iştimalleri karfîn-i zihn-i çâkerâneme şâmil olmuş olmağın suret-i hasenesine teşebbüs olunmak ve letâyif-i hîl ile kendülerini ... ile getürmek sıralarında civarında bulunan Isparta tarafına 'azimet olunmuş ve akdemce me'mur buyurulmuş olan suvarî-yî muntazama-i şâhâne miralayı Yusuf Bey kullarıyla mü'lâkat olunub ve âzâ-yı meclis ile bi'l-müzâkere taraf-ı çâkeriden merkûmuna da'vet siyâkında taltifane buyuruldu irsal kılınması münasib görünmüş ve meâl-i buyuruldu dahi şu kazânızda vâki' olan uygunsuzluğu tahkîk etmek zımnında bu tarafa ba'zı erbâb-ı vukuf ve ulemâlarınızdan ve bir kaç da şehadeti müsmir(?) kesanlar ile bu tarafa 'azimete mübaderet eylemeleri me'mulümüz diyerek irsal kılınmış ise de Burdur muhassılı atûfettü bey ve hâkimi fazîletlü efendi ve zaptiyesine me'mur kaimmakam bey yalnız ve Hacı Mahmud Bey ve Hüseyin Bey ve Raşid Bey elli nefer eşkıyalar ile Isparta tarafına vürud edüb baki Abdurrahman Efendi ve Nakib Ahmed Ağa ve Hacı Ahmed Bey gelmeyüb ol tarafda kalmışlar ve merkumların gelmediklerinin sebeb-i keyfiyetleri Hacı Mahmud Bey'den süal olundukda şu vechile cevab-râde oldu ki memleket boş ve tahî kalmasun ve umûr-ı devlete halel îras etmesün eğer anların lüzumu var ise emir buyurun gelsünler velakin redif asakiri binbaşlılarından Kasım Bey'i tarafımızdan zabıta gönderelüm anlar gelsünler deyü cevap verdiklerinde her ne kadar Kasım Bey'in ol tarafa 'azimeti münâsib görülmemiş ise de göndermemek dahi uyamadığından irsal kılınmış ve Kasım Bey dedikleri hâin Hacı Mahmud

* Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *İrade-Meclis-i Vâlâ*, No: 368, Lef: 22, 15 Safer 1257/8 Nisan 1841.

Bey'in damadı olub Burdur'a vusûlünde şu vechile ahâliye dellal-i nida etdiriyorki hak bizlerin yedimizde çıkdı fakat ahhâliden ısbat lazımgelür bu hususda her kim Isparta tarafına gitmez ise ve beylerimizin hakkında hüsn-i şahadet etmezler ise ve beylerimizi yine alub Burdur'a getürmez ise malları ve haneleri harab ve canları kebab olacağı hususunu muhakkak bilsün diyerek elli altmış kadar eşkıyaları pür-silah mahallelere dağıdub kimini mecruh ve kimini darb ederek bir takım ifsadı havi sözler serd ü beyan edüb üç bin mikdara garib ahâlî-yi tahrik-birle Hacı Abdurrahman ve Hacı Ahmed Bey ve Nâkib Ahmed ma'iyetlerine alub kemâ-fi's-sâbık etdikleri cumhur misüllü Isparta'da da etmek ve Isparta ahâlisi kendülerine tabi' etdirmek ve beylerini yine alub Burdur'a 'azimet etmek üzere eşhâs-ı merkûmun bir galgala-i nâ-hemvare ile zuhur etmişler ise de Isparta ahâlisi ilkâ olunan ifsad-ı havale-i sem'î 'tibar etmeyüb adavet etdikleri ve bu hususda gayret-i sadâkatleri meşhûd-ı çâkerânelerimiz olmuş olmağla avn-ı inayet-cenab-ı Bari ve ruhaniyet-i imdad hazret-i Peygamberi ve mehasin-i teveccühât-ı ekseriyyat-ı cenâb-ı fâcidarı ile her ne kadar cem'iyet-i kesire cami' olmuş ise de haklarından gelineceği cezm-girde-i çâkerleri olduğundan iki üç güne hîl-i latife ile meks olunub civarda bulunan zaptiye neferatlarını hafice celbederek îcab eden mahallere ve derûn-ı saraya yerleşdirilüb mâh-ı saferü'l-hayrın ferdâsı onüçüncü salı günü muharrerü'l-esâmî Hacı Mahmud Bey ve Hüseyin Bey ve Raşid Bey ve Hacı Ahmed Bey ve Abdurrahman Efendi ve Nâkib Ahmed Ağa nâm şahıslar sûret-i rıfkla da'vet olunub saraya duhullerinde ahz u girfet olunub heman-dem kayd ü bend ile cenab-ı saltanat-ı seniyyeye bir mikdar adem terfikiyle ib'as kılınmışdır vesair sefk-i demae bais olanları dahi ahz u girfet olunmuş ve cem'iyet eden ahhâli mahallerine iade ve i'zam kılınmış olmağın müteakiben Keçiborlu kazası zaptiye me'muru Hacı Ali Efendi ve Bucak kazasının zaptiye me'muru Hacı İsmail Ağa'yı almış nefer süvâri terfikan bir kıt'a buyruldu-yı çâkeri ile irsal kılınmış ve ağa-yı müma-ileyhima kulları nefsi Burdur'a vusullerinde buyurulduyu kıra'at etdirdikde cümlesi sem'a ve ta'a merasimini ba'de'l-eda vâki' olan idlali bi'l-lütfi ve kerem def' ve herkes işleri ile meşguliyete mübâşeret olunmuş ve ba'dehu mezkur Kasım Bey ile daha ahz u girfet olunması îcab eden eşhasları dahi ağa-yı müma-ileyhima kulları ahz-birle çâkerâneme irsal kılınmış idüğü ve mezkûr beylerin kayd ü bend ile Dersa'âdet'e irsalleri Burdur ahâlî-yi fukarası ve ehl-i arz makûleleri taraflarından mesmû'ları oldukda teşekkürünü havi ve Burdur'a da'vet eylemelerini muhtevî otuz kadar mu'teber adamlardan ve dört beş kadar ulemâ-yı âliminden ferdâsı günü taraf-ı çâkeriye vürud etmiş olduklarından ol vechile tarih arıza-i çâkeriden sonra muayyet-çâkeride bulunan zaptiye askeri ve miralay mîr-i müma-ileyh Yusuf Bey kullarıyla Burdur canibine varılıb meclisleri vaz'-birle irâde-i seniyye-i mülûkânededen harekât-ı nâ-hemvârede olmamaklarına mütedair nesayih-i i'cabiyeleri tefhim kılınacağı ve ba'dehu sair eşkıyaların dahi defteri

tanzim ve isim şöhretleri balasına ettikleri cünhâları tafsilen şerh verilerek bâ-mazbata miralay Yusuf Bey kullarıyla ba's ü tisyâr kılınacağı ve şimdilik keyfiyet ve vuku'hal ma'lum-ı mehasin-şümulleri buyurulmak üzere Isparta tarafına işbu ariza-i çakeri tahrir ve hâk-ı pâ-y-i âsıfanelerine takdime ictisar kılınmıştır ol vechile keyfiyet muhât-ı ilm-i âlem-ârâ-yı râsimâneleri buyuruldukda her vechile emr ü ferman hazret-i veliyyü'l-ihsan efendim hazretlerindedir.

Fi 15 Safer Sene 257

**Bende
Mehmed Sâlim**